

Preek 16-1-2020

ds. Klaas Wigboldus - 2^e in een serie over Elia

1 Koningen 19

Gemeente van Christus,

Het zijn legendarische verhalen die ons over de profeet Elia zijn doorgegeven.

Naar het schijnt heeft hij zelf geen enkele regel op papier gezet; dit in tegenstelling tot latere collega's als Jesaja, Jeremia, Ezechiël, Hosea, Amos en nog anderen.

Elia blijkt een profeet te zijn die als hij echt nodig is uit het niets opduikt en zich meldt met zijn profetisch woord, en zich vervolgens weer terugtrekt en uit beeld verdwijnt.

Bij zijn eerste optreden tegen koning Achab, kondigt hij een jarenlange droogte aan, waarna het ruim drie jaar niet regent.

Na deze eerste confrontatie met Achab vlucht hij naar het oosten, verblijft bij de beek Kerith en vervolgens bij een weduwe in Sarefat in een bovenkamer.

Daarna volgt opnieuw een confrontatie met Achab en met de priesters van de Baäl.

In een treffen met 450 priesters van deze afgod laat Elia het op de berg Karmel aankomen op een godsoordeel.

Het heeft dan al drie-en-half jaar niet geregend, waarbij je kunt aantekenen dat de droogte zeker óók beeld staat voor het feit dat het land al meer dan drie jaar droogstaat wat betreft gerechtigheid en naastenliefde.

Daarvoor is in de Baälcultuur geen ruimte.

De god die zich nu op de berg Karmel door de gebeden van zijn priesters laat vermurwen en regen zendt, zal de ware god zijn.

De god van Elia wint, waarna Elia alle 450 priesters van de Baäl laat afslachten.

Dat laatste is gruwelijk.

Of dit historisch zo gebeurd is, is zeer de vraag, maar de verteller vindt het er kennelijk bij horen.

Maar nergens lezen we dat het Gød was die Elia daartoe opdracht gaf of hem er achteraf voor bedankt zou hebben.

In ieder geval roept ook hier geweld nieuw geweld op.

Met de slachting van de Baälpriesters haalt Elia zich de woede en de wraakgevoelens van koningin Izebel op de hals.

Om zijn leven te redden, vlucht hij de woestijn in.

Daar ging hij onder een bermstruik zitten, verlangend om te sterven en hij zei: 'Het is genoeg geweest, Heer.

Neem mijn leven, want ik ben niet beter dan mijn voorouders.'

Met andere woorden, het lukt zelfs mij niet om dit volk af te brengen van de dienst aan Baäl en een cultuur van hebzucht en bezit.

Enige hoogmoed kan Elia niet ontzegd worden.....dacht je nou werkelijk Elia, dat jij het sowieso beter zou doen dan je voorgeslacht?

Teleurgesteld en vol zelfbeklag valt hij onder de bremstruik in slaap.

Maar dan komt er een engel die hem aanraakt en zegt: 'Word wakker en eet wat.'

Elia keek op en ontdekte naast zijn hoofd een gebakken brood en een kruik water.

Na gegeten te hebben ging hij opnieuw onder de struik liggen.

Maar de engel kwam opnieuw, raakte hem aan en zei: 'Sta op en eet wat, anders is de reis te zwaar voor je.'

En dan begint Elia aan een tocht van veertig dagen en veertig nachten door de woestijn, tot hij kwam bij de Horeb, de Sinai, de heilige berg van God.

Een opmerkelijke gang.

Elia ging in zijn herinnering Mozes achterna.

Terug in de tijd reisde hij, terug naar Mozes, zijn grote voorbeeld.

Elia als pelgrim, naar de berg waar de Eeuwige eens een verbond sloot met zijn volk en het via Mozes de Tien Woorden meegaf.

Daar aangekomen, vermoeid van de reis en nog steeds diep teleurgesteld, gaat hij een grot binnen en overnacht er.

De stilte van de nacht zal hem nog meer op zichzelf teruggeworpen hebben.

Tot in het diepst van zijn ziel is hij geraakt.

'Evenals een moede hinde naar het klare water smacht, schreeuwt mijn ziel om God te vinden, die ik ademloos verwacht'....zo zongen we.

Maar Elia verwacht *niets* meer, hij wil dood.

Zijn volk bleef hinken op twee gedachten, zijn missie voor de grote ommekeer is mislukt.

Maar dan klinkt er een stem: 'Wat doe je hier, Elia?'

Het is dezelfde stem die eens zei: Adam, waar ben je, mens waar kan ik je vinden en: Kain, waar is je broeder?

Een innerlijke stem die van buiten komt en die naar mensen vraagt.

Elia heeft zijn antwoord klaar: 'Ach Heer, ik heb mij met volle overgave voor u ingezet, maar de Israëlieten hebben het verbond met U naast zich neergelegd, uw altaren verwoest en uw profeten gedood.

Ik alleen ben als enige overgebleven en nu hebben ze het ook op mijn leven voorzien.'

'Kom naar buiten, zei de Heer, en kom hier op de berg voor mij staan'.

Elia mag zich niet in de spelonk blijven verbergen, hij moet naar buiten komen en gaan staan voor het aangezicht van de Eeuwige op de berg van de Thora.

En dan breekt het moment aan waarop de Eeuwige aan Elia voorbijgaat als eens op deze plaats, ook aan Mozes.

Het verhaal dat dan volgt is ontroerend en raadselachtig tegelijk.

Eerst stak er een geweldige windvlaag op die de bergen spleet en de rotsen aan stukken sloeg, maar de Heer bevond zich niet in die windvlaag.

Na de windvlaag kwam er een aardbeving, maar de Heer bevond zich niet in die aardbeving.

Na de aardbeving was er vuur, maar de Heer bevond zich niet in dat vuur.

Na het vuur klonk het *gefluister van een zachte bries*.

Toen Elia dat hoorde, sloeg hij zijn mantel voor zijn gezicht, daarmee te kennen gevend dat hij hierin de Eeuwige herkende.

Maar wat hoorde Elia daar precies in die stilte, in dat gefluister van een zachte bries?

Anne-Marie Bos, wetenschappelijk medewerker aan het Titus Brandsma Instituut in Nijmegen - een breed georiënteerd onderzoekscentrum voor mystiek en spiritualiteit, nauw verbonden met de Radboud Universiteit aldaar - heeft een studie gewijd aan hoe, gedurende een bepaalde periode, beeldende kunstenaars aan dit stille sprekende gebeuren vorm hebben gegeven.

Het is duidelijk dat hier meer aan de hand is dan een haast romantisch aandoend natuurgebeuren. Ze heeft er dan ook moeite mee, dat bijna alle vertalingen - hoe mooi ook - (het suizen van een zachte koelte-NBG- het suizen van een zachte stilte- Statenvertaling-het suizen van een zachte bries-Willibrordvertaling) - zo'n lieflijk beeld van dit gebeuren oproepen, omdat het veel ambivalenter is.

Wat hier in alle stilte gebeurt is dat al Elia's voorstellingen overhoop worden gegooid.

De stem die Elia in de stilte hoort, wordt in de hebreeuwse grondtekst omschreven met een woord dat eigenlijk 'fijngemalen' of 'verpulverd' betekent, zoals in een vijzel iets fijngemalen wordt.

Je zou dus eigenlijk kunnen spreken van een verpletterende stilte.

Maar wàt wordt er dan fijngemalen of verpulverd.

Dat zijn de tot dan toe traditionele voorstellingen van God.

De windvlaag - denk aan de wind die de wateren scheidde, zodat het volk door de zee kon trekken, de aardbeving en het vuur - denk aan

de godsverschijning op de berg Sinai - waren nog steeds geldende symbolen van Gods verschijningen.

Maar die zijn nu ineens leeg geworden.

Ze worden Elia ontnomen - nu is er alleen maar stilte.

De Eeuwige is hier op een nieuwe manier present: ongrijpbaar, onnoembaar, verborgen aanwezig.

In deze stilte, daarboven op de berg, is Elia zijn geestelijke bagage kwijtgeraakt.

Ik zie het beeld voor me, aldus Anne-Marie Bos, van Elia's rugzak die geopend is en waar gaande alles uitgevallen is.

Zijn bagage - vol beelden die hij had en waar hij houvast aan had - zijn van hem afgevallen.

Ook de rugzak zelf is van hem afgevallen.

Met lege handen staat hij voor Gods gelaat.

Met lege handen en met open oren.

En vanuit die *leegte* begint Elia, aan zijn terugreis, terug naar de wereld waarvan hij wegvluchtte.

Hij blijft niet hangen in die mystieke ervaring, maar hij vindt zijn weg terug naar een wereld

getekend door een alsmear voortdurend maatschappelijk, politiek, religieus krachtenspel. Weliswaar stilgebeukt, zijn bagage kwijt, maar van binnen getekend met een ervaring die hem kracht geeft om deze weg terug te gaan.

Juist dan ontstaat een nieuw begin en ontmoet Elia zijn knecht en latere opvolger Elisa.

Hij roept Elisa achter de ploeg - met 12 koppels ossen vandaan - Elisa bevond zich bij het twaalfde - u begrijpt, geen toevallige getallen - en werpt hem zijn profetenmantel toe en Elisa volgt.

Het werk van de profeet zal doorgaan, de zachte krachten van Gods koninkrijk zijn niet te stoppen.

Om wat voor een spiritualiteit gaat het hier? Spiritualiteit opgevat als een relationeel gebeuren tussen God en mens.

Wat zegt dit verhaal over die relatie tussen God en mens?

Anne-Marie Bos bestudeerde dat dus aan de hand van beeldende kunst en wij kunnen dat doen door ons *persoonlijk* af te vragen wat dit verhaal ons vandaag nog doet.

Kunnen wij er wat aan hebben als het gaat om onze zoektocht naar wat wij zoekenderwijs *God* noemen?

Wij leven in een tijd waarin oude voorstellingen en zekerheden verdwijnen.

Stil staand bij het moment waarop Elia die verpulverende stilte hoort, word je zelf ook stil. Je realiseert je daarbij dat ook wij zoveel beelden hebben die enkel *beelden* zijn.

Maar in de stilte verdwijnen de beelden en ontstaat een nieuwe ruimte.

Ruimte waarin het mij gegeven wordt te kunnen luisteren naar wat er in de diepere lagen van *mijzelf* gebeurt.

Het is een luisteren zonder meteen vast te grijpen; zonder vast te leggen, te omkaderen, of woorden te geven.

Ruimte voor om mijzelf tegen te komen in wat er aan mij gebeurt, voelen hoe ik word aangeraakt.

Het kan niet anders of deze stilte tast mijn zelfverzekerdheid aan, mijn weten en mijn op mijzelf gericht zijn.

De beelden die ik had versmelten terwijl die dunne sprekende stilte mij naar binnen voert,

naar een plek waar ik vanuit mijzelf niet komen kan.

Je blijft dus zelf niet buiten schot en daarom kun je er ook wel bang voor zijn, voor die dunne stilte.

Bang voor het spreken van mijn hart.

Bang voor wat ik horen zal, bang voor de onrust van mijn ziel.

Maar uiteindelijk zal die stilte mijn angst doorbreken en mij bevrijden.

'Je ziel tot rust brengen', heet dat in de psalmen.

Het is vanuit de leegte je opnieuw toevertrouwen aan God en staan voor zijn gelaat.

Leegte als vindplaats voor God en mijzelf.

De middeleeuwse mysticus Meester Eckhart sprak over 'God loslaten omwille van God.'

God en alles wat ik meende te weten over God loslaten, juist om deze onnoembare God terug te vinden.

Iets dergelijks overkwam moeder Theresa, die werd overmeesterd door een hartgrondige twijfel aan alles wat ze geleerd had over God. Uiteindelijk geloofde ze niets meer.

Ze heeft nog gepoogd die leegte te overwinnen, door nieuwe studie en gebed, maar dat hielp niet, ze kon op den duur niet anders meer dan die leegte aanvaarden.

Pas toen vond ze de weg terug in haar dienst aan medemenschen.

Misschien kent u dat, dat alles je ontvalt, alle zekerheden, alles waaraan je je houvast ontleende, inclusief je geloof.

Dat kan gebeuren door intens verdriet, door gemis, door teleurstelling, of door een knagend niets meer zéker weten.

Het kan je als een grot omsluiten, maar durf het dan toch maar aan, naar buiten te komen, zoals je bent.

Want zó ben je aanvaard.

In zijn 'Elia, een lied' dichtte Willem Barnard:

*Gij gaat voorbij. Een grote ademtocht,
alles wat vastomlijnd leek staat te beven -
in de emotie heb ik U gezocht,
Gij waart er niet. Niets dan mijn eigen leven.*

*En de ontreddering ging voor U uit,
het vuur als uw heraut vooruitgezonden -*

*ik bleef alleen in mijn eenzelligheid,
tot niemand onzer komt Gij onomwonden.*

*En dan, als niets meer spreekt, alles blijft stom,
achter een sluier soms, uit een stil midden
is er een stem. Gij spreekt, maar andersom:
als ik niets hoor, als ik niets weet te bidden.*

Amen.

